

Giã°Ei mã£ â€œtá»¥c hã"mã€• trai gãji Ä'Æ°á»£c á»ÿ cá°jnh nhau trong Ä'Ä°am há»™i

Ä'Ä°ng gãp cá»sa Hã Tã°ng Long
08/08/2017

Giãi mã tác hèm trai
gái °ác ß c;nh nhau trong êm hÙi
*Hà

Tùng Long

Trong mÙt sÑ Iã hÙi ß

miãN B¯c v«n tÕn t; nhĩng nghi théc diãN x°Ûng
khá kó l; và bí ©n. Nhiãu nhà nghiên cêu gí ó là
tác hèm . Hiçn có r¥t nhiãu tác hèm trong mÙt
sÑ Iã hÙi khiçn ng°Yi ta& bàng hoàng vì b¥t ngÝ.

Tt

èn cho trai gái ôm nhau& trong êm hÙi

PGS.

TS Bùi Xuân Th°ng - Viçn V n hoá nghç thu-t Viçt Nam
chia s» r±ng, mÙt Iã hÙi truyãN thÑng bao giÝ cing
có hai phşn: Iã và hÙi.

Phşn

Iã th°Yng diãN ra tr°Ùc ho-c trong ngày chính hÙi vÙi
r¥t nhiãu nghi théc: Iã r°Ùc n°Ùc, Iã mÙc dác, Iã
tç gia quan, Iã r°Ùc, Iã j; tç, Iã túc trĩc (dâng
h°jng), Iã hèm (thã hiçn các trò diãN), Iã t; tËch
(hoá mã)...

Trong

nhĩng Iã hÙi cÕ x°a, sau phşn tç yçt s½ có nghi
théc tác hèm . Tác hèm là mÙt hình théc diãN
x°Ûng tÕn t; d°Ùi d;ng nghi Iã nh±m tái hiçn l;j
nhĩng nét riêng, -c tr°ng, th-m chí là sß thích cça
vË thşn linh °ác tôn thÝ. Tác hèm th°Yng diãN
vào giÝ thiêng và nhĩng ng°Yi tham gia là các cả cao
niên j; diçn nÙi bù cÙng Óng.

"Tác

hèm" -m nét tín ng°áng phÕn thĩc ß Iã hÙi

"Linh tinh tình phÙc" ß Phú Thí. ønh: TL.

Theo

PGS. TS Bùi Xuân Th°ng, các Iã hÙi có tác hèm mình
chéng cho sñ sáng t; cça dân gian r¥t a d;ng và
phong phú. Iã hÙi có tác hèm th°Yng là nhĩng Iã
hÙi cÕ x°a. Trên thĩc tç, Iã hÙi có tác hèm
hiçn nay çm trên şu ngón tay. Và dĩã vào các tác
hèm mà nhiãu ng°Yi ã tìm ra °ác chç thã cça
Iã hÙi ho-c nguÕn gÑc cça vË thành hoàng làng.

Trong

hÙi làng Gióng bao giÝ cing tái hiçn sñ tích ông hiçu
cÝ (°ác xem là hiçn thân cça Gióng), ph¥t cÝ á
tung ba chiçc bát úp trên ba chiçc chiçu. Ba chiçc bát
biãu t°ãng cho Õi núi và cánh Óng, thã hiçn séc
m;nh vô Ëch cça Gióng tr°Ùc k» thù. DiãN x°Ûng
ch; y cÝ trong Iã hÙi làng Triãu Khúc nh±m tái hiçn
l;j sñ tích Phùng H°ng luyçn quân chu©n bË ánh vào
thành j; La&

PGS

Th°ng kã, ngày x°a, trong êm rã hÙi diãN ra ß nhiãu
Iã hÙi cça các làng ß miãN B¯c nh°: Làng Lãng La (Hà
Tây); Ngô Xá, Nga Hoàng, làng Ném (B¯c Ninh); ông Yên,

an NhiãM (B c Giang); Duyên Tãc (Thái Bình); V n Tr°ng (Phú Th) & th°Yng có tác hèm , khi t t èn, nam nữ có thã trêu ngh'o nhau, ùa nghÛch mang tính tình dắc, th-m chí có thã quan hç tình dắc& Theo quan niçm dân gian, hÙi làng n m nào không thĩc hiçn tác hèm này s½ sinh ra rợ ro, dÛch bçnh và mùa màng thÿt bát. Tác

giã Lê V n Kó trong cuñN Lã hÙi nông nghiçp Viçt Nam (xuÿt bEn 2002) cing têng Á c-p çn tác hèm ánh bçt (có sách gíi là ánh biçt) cça Iã hÙi làng La C£ ß xé oài (Hà NÙi ngày nay) r±ng: Trong lúc t t èn ÿy, mÙt sñ ng°Yi thì sang sân bên kia theo oàn s n hÕ, mÙt sñ ng°Yi khác ngÓi lji tji chx muñN làm gì thì làm. Gíi là s n hÕ nh°ng nam nữ i tìm uÕi nhau, ai b t °ãc ai cing m-c& Theo tác Iç cÕ truyãN, nam nữ ân ái vÙi nhau trong êm rã ãm ÿy mà trót có thai thì làng không b t tÙi, ng°ãc lji hí còn cho là may, là s½ làm n phát jt, mùa màng càng t°ji tñt vì sinh lĩc truyãN xuñNg ÿt ai rÿt nhiãu .

Tác hèm °ãc thã hiçn d°Ùi nhiãu hình théc khác nhau Tác

hèm chêm lẫn ß hÙi làng Ném Th°ãng liên quan çn hành Ùng chêm lẫn cça thành hoàng (Lý Công), vñN là mÙt t°Ùng c°Ùp khét tiçng. Tác hèm uÕi lẫn trong Iã hÙi làng Ngô Xá (Gia Lâm - Hà NÙi), tái hiçn viçc thành hoàng là mÙt ng°Yi lái lẫn vì uÕi lẫn mà rji xuñNg ao bÛ chçt. Ngoài ra. tác hèm liên quan çn thành hoàng là mÙt tên n trÙm, n c°Ùp& còn quan sát thÿy ß mÙt sñ làng CÙng Khê (Thái Bình), Tích Sjn (V)nh Phúc), Kh c Kiçm (Võ Giàng - B c Ninh)&

"Tác hèm" c°Ùp sinh thĩc khí trong mÙt Iã hÙi ß miãN B c. çnh: TL.

Khi tôi làm vã Iã hÙi ình C£ cça 5 làng Tích Sjn ß V)nh Phúc phát hiçn ra mÙt iãu thú vÛ ó là 5 ông thành hoàng cça làng thĩc chÿt là 5 ông i c°Ùp lẫn. Nhà nghiên cứu v n hoá Toan Ánh khi viçt vã thành hoàng cça làng này v«n viçt là 5 ông c°Ùp lẫn. Nh°ng bây giÝ khi tôi çn ó thì lí lÛch ã °ãc thay Õi. Bây giÝ 5 vÛ thành hoàng là 5 vÛ sjn thşn giúp ngài Trşn H°ng jo ánh gi-c Nguyên - Mông. Tuy nhiên, dân gian thì không thay Õi, v«n diãN lji nghi théc g n liãN vÙi 5 ông thành hoàng.

Khi tôi phãc dñng Iã hÙi này thì ng°Yi không nhÙ nÕi diãN x°Ùng c°Ùp con lẫn en nh° thç nào. Tôi may m n g-p °ãc mÙt cả già 90 tuÕi. Chính cả ã dji cho tôi cách làm quì Á nhñt mÙt con lẫn en mà chÛ cşn jp mÙt cái là nó bung ra và mình òm lẫn chij i luôn °ãc. Con lẫn ó sau ó °ãc cúng sñNg, x» sñNg và chia luôn cho míi ng°Yi. Téc là tác hèm này phÿng phÿt mùi c°Ùp lẫn ã nh c nh ß lji thÝi xa x°a, ông thánh l-p làng là c°Ùp lẫn. Chúng ta bây giÝ thÿy thánh l-p làng là nhing ông c°Ùp, n mà, n trÙm, g p phân& thì buÕn c°Yi nh°ng thĩc tç là thÝi mông muÙi phÿi c°Ùp nhau mÙi có làng. Viçc ng°Yi ta diãN x°Ùng lji là ã t°ßng nhÙ nhing công lao cça vÛ thşn ã l-p làng, ã bÿo trã cho làng nh° thç nào , PGS Th ng Kã.

Theo

PGS Thng, tác hèm °ãc thã hiÇn đ°Ui nhiÁu hình théc khác nhau.

Ngoài

ra, tác hèm gñ liÁn vUi tín ng°áng phÓn thñc trong mÙt sñ IÁ hUi ß miÁn Bc hiÇn cing ã có nhiÁu thay Õi. Bên c;nh IÁ hUi Linh tinh tình phíc ß Té Xã, LÁ hUi Trò Trám (Phú Thí) là còn giì tác hèm gñ nh° nguyên v¹n thì l; có nhiÁu IÁ hUi ã biçn tËu i. Ch³ng h;ñ, trong IÁ hUi làng éc Bác (L-p Th;ch V)nh Phúc) diÁn ra tẽ mÓng 1 çn mÓng 4 tháng Hai hàng n m, ng°Yi dân tÕ chéc IÁ r°Úc v-t thiêng r† trang trính vào tr°Úc êm diÁn ra chính hUi. Trong êm r°Úc, àn òng r°Úc v-t thÝ là cây g-y vông tẽ miçu, àn bà r°Úc v-t thÝ là mo cau tẽ Án vÁ ình làng. Trên °Ýng g-p nhau, hai bên chào hñ b±ng cách cho g-y vông và mo cau ch;ñ vào nhau nhiÁu lşn ã cşu sñ may mñ.

VUi

quan niÇm, sinh thñc khí là nhing v-t linh thiêng, em l; may mñ mà ai cing mong có °ãc v-t thiêng, ng°Yi dân ã tÕ chéc nhing cuÙc thi c°Úp sinh thñc khí mÙt cách công khai. Nghi IÁ c°Úp sinh thñc khí hiÇn nay còn xu† hiÇn trong r† nhiÁu hUi làng, nh°ng ã biçn t°Úng sang các hình théc khác nh°: c°Úp kén, c°Úp cây bông, c°Úp dò... Ch³ng h;ñ, IÁ hUi Gia Thanh, huyÇn Phù Ninh, tËnh Phú Thí vUi tác c°Úp dò °ãc tÕ chéc vào ngày mùng 2 tháng Giêng hàng n m. Vào ngày IÁ, làng mß tiÇc bánh ch°ng, bánh giày Á tç thşn, sau ó tiçn hành nghi IÁ c°Úp dò - mÙt tác hèm cça làng mà kó hUi nào cing phËi có. Míi ng°Yi la hét, xô ©y, tranh c°Úp dò mÙt cách quyçt liÇt.